

České Budějovice, 4. 9. 2018

Oponentský posudek disertační práce

Název: Farnosti Volyňského vikariátu a jejich fungování v období druhé poloviny 19. a v první polovině 20. století

Autor disertační práce: Libor Staněk

V mém oponentském posudku nebudu popisovat záměr práce, který autor vysvětlil úvodu i rekapitulovat, jakou má předložená disertace strukturu. Kandidát bude mít příležitost představit práci jako celek odborné komisi.

V prvé řadě musím s potěšením konstatovat, že předložená disertační práce se zabývá tématem dosud nezpracovaným – jehož probádání bylo více než žádoucí, protože i téměř na konci druhé dekády jednadvacátého století nemáme k dispozici komplexní dějiny českobudějovické diecéze. Tato práce je dalším přínosem k tomuto nelehkému úkolu a autor se tak výrazně přihlásil o své místo mezi jihočeskými církevními historiky.

Za přínosné považuji především kapitoly druhou, třetí a čtvrtou, v nichž je představen samotný volyňský vikariát, pramenná základna (velmi cenný je mj. popis využití archivních fondů) i movitý a nemovitý stav farností v řečeném vikariátu. Zde autor vytěžil množství archivních materiálů, především zápisů z kanovnických vizitací a nejrůznějších inventářů. Jedná se o podstatnou část disertace v rozsahu cca 130 stran.

Mé kritické připomínky jsou jednak všeobecného charakteru – k samotnému pojetí práce, a poté k některým dílčím záležitostem, které jsou v práci obsaženy.

Kritická připomínka všeobecného charakteru se týká celé práce. Z jejího úvodu a popisu všeobecné a shrnující literatury (kap. 1.1) je zřejmé, že práce není obsahově zasazena do kontextu dějin diecéze i do dalších širších kontextů, což se promítá do kapitol následujících,

zejména do části kapitoly čtvrté a do kapitoly páté resp. poslední. Kromě odkazů na některé mé práce a texty Lenky Martínkové či již prastarou knihu Johanna Trajera (1862), zde chybí zmínka o řadě autorů, kteří se nějakým způsobem věnovali dějinám diecéze v kratších i delších studiích (např. Mardetchläger, Huber, Kadlec, Veber, Novotný, výčet prací Svobody a Martínkové také zdaleka není úplný). Podle mého názoru tím autor velmi silně omezil možnosti výkladu toho, jak fungovaly farnosti volyňského vikariátu ve zvoleném období i vikariát jako takový. Pak zde chybí díla k českým církevním dějinám (např. Kadlec, Zlámal a další), k obecným církevním dějinám i obecným dějinám i náboženskému životu (aktuálně např. Hlavačka, Tinková, Šebek, Petráček, Fasora, Hanuš, Nešpor, Jonová...řada rakouských a německých autorů – Zöllner, Schatz, Hoensch, Vocelka, Reinalter, atd., atd.), k dějinám (nejen církevního) školství (kde hrála církev silnou roli), nové publikace ke kněžským identitám, atd. O vnitrocírkevních procesech čerpá autor informace z již přes století starých publikací Klementa Borového a Jana Paulyho, které je však třeba přijímat s velmi kritickým odstupem spíše jako produkty své doby, resp. historiografický materiál, než jako primární zdroje.

To, že autor nebere v úvahu prakticky jiný, než jen nejužší kontext, považuji za metodologické pochybení, které částečně ovlivnilo to, co by se dalo z jinak úctyhodného souboru pramenů, který byl prozkoumán, ještě „vytěžit“.

Opomenutí širšího kontextu se projevilo také v tom, že autor neprozkoumal prameny, které se přímo nabízely k tomu, aby volyňský vikariát poznal lépe. Například již v roce 1852 začal biskup Jirsík vydávat tištěný kněžský věstník, v čemž pak pokračovali i následující biskupové (*Erlass des bischöflichen Ordinariates von Budweis an den Klerus der Diöcese* a od roku 1871 *Ordinariátní list Budějovické diecéze* resp. *Ordinariats-Blatt der Budweiser Diöcese*). Jirsík také nechal pořádat každoroční pastorální konference – od roku 1858 ve všech vikariátech (témata a závěry vycházely v kněžském věstníku); jen za Jirsíka proběhly 3 diecézní synody, ze kterých byla vydána tzv. *acta et statuta*. Biskupové prováděli generální vizitace, o jejichž přípravách a průběhu také máme k dispozici nemálo pramenných materiálů. Toto všechno

jsou zdroje, které autor opominul nebo zmínil jen okrajově, a které by zcela bezprostředně mohly přispět k lepšímu poznání zvoleného tématu – a především k přesnější interpretaci těchto pramenů, z nichž ve své práci čerpal.

Domnívám se, že autorovo konstatování z počátku čtvrté kapitoly (s. 55), kde píše, že *„...Prosat dějinné události na území Volyňského vikariátu v poměrně dlouhém období jeho existence uceleným a přehledným způsobem není dost dobře možné...“* je vcelku pravdivé, avšak řešením není téměř opačný extrém, kterého se autor ve své práci dopustil, kdy se zdá, jako by se vikariátu téměř netýkaly jak události v diecézi, tak i velké dějinné události druhé poloviny devatenáctého a první poloviny dvacátého století, které tak citelně zasáhly střední Evropu, naši zemi a českobudějovickou diecézi nevyjímaje.

Bylo jistě velmi pracné ze zkoumaných pramenů vyčíst, co autor představil ve druhé až čtvrté kapitole (velmi pracné bylo i vytváření tabulek a grafů – viz přílohy), avšak další věcí je interpretace pramenů (a třeba oněch tabulek a grafů). Jednoduše řečeno si autor téměř neklade badatelské otázky. Také proto je práce jako celek velmi popisná, napsaná až pozitivistickým stylem. Práce budí dojem, že popis fungování vikariátu je pouze o budovách, vybavení, atd. Ale autor práce neuvážil, že důvody pro stavby, opravy, vybavení, zvolené materiály předmětů atd. se mohou skrývat v širším kontextu? Jedním takovým kontextem je např. také tehdejší náboženský život a liturgická praxe v širokém smyslu slova. Četnost některých liturgických předmětů a často i zvolené materiály byly dány jejich úlohou nebo i nezastupitelností při liturgických či jiných náboženských úkonech. Četnost výskytu a zvolené materiály mohou ukazovat například na intenzitu náboženského života či bohatství/chudobu farnosti a jejích obyvatel v určitém období – a jejich proměny, atp.

Největší slabinu má proto předložená práce v částech čtvrté kapitoly a v kapitole páté, kde se zmíněná absence onoho širšího kontextu (např. právě náboženského života, náboženské praxe) projevuje velmi zřetelně. Zmíněná popisnost bez snahy o odpovědi jen násobí pocit četby nekonečného seznamu. Uvedu několik konkrétních příkladů: Na s. 146 sice zmiňuje

světce, kterým byly ve volyňském vikariátu zasvěceny oltáře, ale vůbec si neklade otázku po tom, co to vypovídá o náboženském životě (zde by bylo dobré znát kontext náboženského života doby, náboženského života diecéze, atd.). Na s. 148-149 nechá promluvit statistiku o tom, že v žádném kostele nechyběla monstrance nebo ciborium, avšak bez zmínky, že to není žádné velké překvapení, protože tyto předměty prostě musely být vzhledem k tehdejšímu náboženskému životu v místě duchovní správy přítomné. Jinde zase hovoří o přítomnosti tisku – odebíraných novin a časopisů – ve farnostech. Opět bez kontextu. A přitom právě rozšíření (a odebrání) tisku ukazuje nato, do jaké míry byl vikariát např. zapojen do náboženského života v diecézi, v církevní provincii, do jaké míry byl postižen šířením ideologických směrů typu socialismu, komunismu, atd. Vůbec zde není zpracována druhá polovina devatenáctého století – jen z Ordinariátních listů je možné vidět, jaké tiskoviny českobudějovičtí biskupové považovali za vhodné šířit a jaké ne. Srovnání s tím, co se našlo (nebo nenašlo) ve farnostech volyňského vikariátu, se přímo nabízí. Podobně „nevytěžená“ je otázka bratrstev a spolků. Podobnou námitku bych měl i při popisu školských záležitostí. Práce zcela opomíjí to, co vzniklo kvůli zákonům z let 1868 a především 1869, kdy církev přišla o dohled nad nižším školstvím. Toto by autorovi práce bylo jasné, pokud by měl v ruce alespoň kněžské věstníky, které byly plné instrukcí např. o vzniku školských rad, o změnách vztahu kněz (farář, katecheta) a učitel, atp.

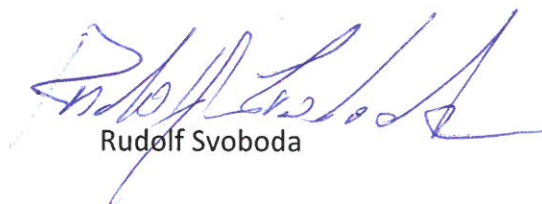
K páté kapitole bych měl v první řadě poznámku týkající se struktury: logičtější by bylo popisovat jednotlivé články církevní správy vzestupně nebo sestupně (např. vikář, farář, kaplan). Zatímco velmi dobře jsou obsahově vymezeny činnosti vikáře a kaplana, funkce faráře se oproti tomu povedlo osvětlit hůře – autor nepřiliš šťastně propojil úkoly týkající se obecně každého kněze a úřadu/funkcí faráře (s. 157).

Kritickou připomínku bych měl také k některým spíše formálním záležitostem. Seznam použité literatury je nekompletní – tj. v poznámkovém aparátu se nacházejí publikace, které v seznamu posléze nenajdeme. Časopis katolického duchovenstva je uváděn bez ročníků a čísel.

V práci se nalézají stylistické neobratnosti (např. na s. 160-170). Formulační nepřesnosti jsou vidět např. již v úvodu (jinde např. „liturgické výkony“ místo „liturgické úkony“; „na farnostech“ místo „ve farnostech“, s. 20). Jsou používány někdy jazykově zastaralé tvary („arcipryšství“ místo „arcikněžství“, nebo „izraelitská církev“) či jsou zde k nalezení drobné faktické chyby (např. na s. 149 – patena primárně nesloužila k zaopatřování nemocných). V práci se nachází někdy zbytečné vysvětlování termínů, které jsou v kontextu církevních dějin zcela běžné – typu co je ciborium nebo monstrance (s. 50), nebo např. autor zmiňuje, že ve vizitačních protokolech jsou názvy některých liturgických předmětů nepřeložené z latiny (s. 52). V práci také nalezneme řadu menších překlepů (např. s 11 a 25).

Výše uvedené připomínky chápu především jako podněty pro obhajobu před odbornou komisí, k níž předloženou disertační práci pana Libora Staňka **doporučuji**.

Rudolf Svoboda